6. ANTIKEN

Kultur: //MINOISK //--MYKEN--*FENISISK*\\\GREKISK\\\ ROMERSK

	X	X	X	X	X	X
År:	2 000	1 500	1 000	500	0	500

1. Indoeuropeerna och den indoeuropeiska folkvandringen

- Den indoeuropeiska folkvandringen tar sin början från det centrala Asien omkr 2 00 f.Kr.

- De olika folk som utvandrar från området

är:	till:
Germaner	Nordeuropa
Italiker	Appeninska halvön
Slaver	Centraleuropa
Greker, Dorer och Akajer	Balkanhalvön
Hettiter	Mindre Asien (Turkiet)
Perser	Mellanöstern, Iran
Arier	Indiska halvön

- Gemensamma drag för alla indoeuropeiska folk:
  1) gemensam språklig grund
  2) gemensam religiös föreställningsvärld och kosmogoni
  3) gemensam kulturell (materiell och social) bakgrund

2. Den minoiska kulturen på Kreta 2 000 - 1 500 f.Kr

- I det ekonomiska och politiska vaccum som uppstod efter det egyptiska rikets fall uppstår kulturen på Kreta av invandrande grekiska indoeuropeer.

- Goda naturliga förutsättningar för ökat materiellt välstånd:
  - det geografiska läget i Medelhavet mellan tidigare kulturcentra
  - naturliga och väl skyddade hamnar
  - gamla handelsvägar mellan områden som Mindre Asien, Nordafrika och Balkan finns etablerade

- Det geografiska läget, de tidigare högkulturerna och de goda naturliga förutsättningarna medför att den minoiska kulturen binder samman ett stort geografiskt område till i ett integrerat handelssystem.

- Kretensarna övertar och utvecklar den egyptiska högkulturens vetenskapliga och kulturella arv.

- Palatset i Knossos blir under kung Minos tid centrum för stadsbildningen, religionen och det ekonomiska livet i området.

- Kungen är på samma gång en profan ledare med främst ekonomiska och militära uppgifter och en sakral ledare av befolkningen uppfattad som en reinkarnarad (förkroppsligad och återfödd) skapargud.

- Templen får därför både sakrala uppgifter (centrum för kulten) och profana uppgifter som politiska, administrativa, militära och ekonomiska centra i landet.

- Tempeltjänare och övrig tempelpersonal utgör samhällets välutbildade överklass.

- Religionen präglas av fruktbarhetsdyrkan i form av tjurkult samt dödsrikeskult (Minotauros i Labyrinten och Palatset i Knossos).

- Kretensarna utvecklar ett administrativt skriftspråk (bildskrift).

3. Den mykenska kulturen 1 500 - 1 200 f.Kr

- Befästa städer på fastlandet tar över den handel som kretensarna lämnat efter sig

- Mykene är den största och starkast befästa staden i området med ekonomiska intressen "på andra sidan haven". Främst staden Ilion/Troja i Mindre Asien. Det allra första exemplet på kolonisation.

- Grekiskan blir det dominerande språket i området

- Den mykenska kulturen kännetecknas av:
  - målade fresker
  - hantverk främst i form av smyckestillverkning
  - vidareutvecklar skriftspråket

- Dorerna kommer! Ett utpräglat krigarfolk "slår sönder" den mykenska kulturen och besätter området.

4. Den feniciska kulturen 1 200 - 800 f.Kr

- Genom dorernas anfall på Mykene förlorar grekerna herraväldet inom sjöfart och handel i östra medelhavsområdet.

- Områdets ekonomiska tyngdpunkt skjuts till kusttrakterna i nuvarande Libanon som vid denna tid befolkades av fenicierna.

- Fenicierna är skickliga båtkonstruktörer och bygger båtar av cederträ med kölkonstruktion, d v s med köl, spant och bord:

➔ stadigare och större båtar
➔längre färder och större laster
➔bättre (mer inkomstbringande) handel

- Fenicierna upprättar handelsstationer och grundar kolonier längs kusterna i östra medelhavsområdet.
  ➔den första riktigt stora kolonisationsvågen

- Genom handel och kolonisation blir fenicierna den förmedlande länken mellan medelhavsområdet och de äldre kulturerna i Asien

  1) Via det babyloniska arvet (religion och vetenskap) finns kunskaper om astronomi. På denna grund utvecklar fenicierna navigationskonsten till sjöss.

  2) Övertar och utvecklar andra folks alfabetskonstruktion med 22 konsonanter som världens första praktiskt användbara ljudskriftspråk. (Ekonomiska och administrativa skäl)

  3) Inför det arabiska decimalsystemet av samma skäl.

5. Den grekiska kulturen 800 - 300 f. Kr

A. Landets naturresurser

- Ö-värld = goda kommunikationer över stora områden
- Rikliga tillgångar på naturliga hamnar
- Närhet till folkrika och naturresursrika områden runt östra Medelhavets kuster
- Närhet till flera tidigare högkulturer
- Behagligt klimat
- Bördiga dalgångar för produktivt jordbruk samt skogbevuxna bergssidor för virkesuttag och naturligt kreatursbete
- De naturliga bergsskogarna skövlas systematiskt ➔ omfattande jorderosion
- Stora brister på olika slag av mineral (malmer) samt andra naturråvaror för bearbetning och varuproduktion

B. Stadsstaten

- Naturmässiga svårigheter (höga bergsryggar) och därmed relativt slutna, men väl fungerande, ekonomier → varje dalgång mot havet blir ett autonomt (självstyrande) område.

- En plats/ort/by i dalen blir dalens försvarsmässiga, administrativa, ekonomiska, religiösa och sociala centrum.

- Alla människor som bodde i dalen bekände sig till samma: härskare, religion, lagar, militära organisation och ekonomiska villkor.

- Med tiden "urbaniseras" dalen så att befolkningen koncentreras till dalens centra, staden, som på detta sätt också samtidigt fungerar som en egen stat.

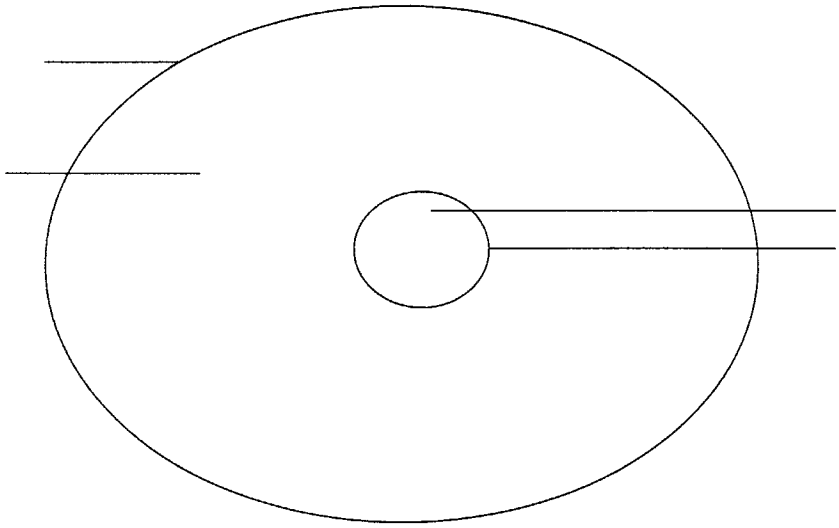

C. Kolonisationen

- Kontakten med fenicierna medförde:
  → ökade tekniska kunskaper om skeppsbyggnad och navigering
  → ökat intresse för handel
  → ökat intresse för kolonisation

- Den ökande handeln → ett relativt överflöd av varor
  → relativt sett större förtjänstmöjligheter
  → högre materiell levnadsstandard
  → intresse för och kunskaper om omvärlden

- De via handeln förbättrade levnadsvillkoren → växande befolkning
  → försörjningsproblem

- Överbefolkning → yrkesspecialisering
  → emigration till kända områden rika på naturresurser
- Kolonier grundas av de olika stadsstaterna runt omkring östra Medelhavets kuster.

- En koloni definieras som ett område geografiskt skilt från moderstaden men med en gemensam förvaltning. språk. religion och lagar.

- De kända områden som först togs i anspråk var bördiga jordbruksområden

  →Den nya kolonin konkurrerade med stadens bönder om livsmedelsproduktionen
  →Kolonin kunde producera mer livsmedel till lägre priser än staden
  →Delar av stadens livsmedelsproduktion slås ut
  →produktionsspecialisering mot ex olivodling, kryddor, grönsaker, vin
  →emigration av "överblivna" bönder

- De grekiska kolonierna runt Medelhavet blomstrar:
  a) genom handeln med moderstaden som råvaruproducent (särskilt spannmål)
  b) genom handeln med moderstaden som marknad för produkter framställda i moderstaden

- Kolonisationen av allt större områden sprider den grekiska kulturen i området

D. Handeln mellan moderstaden och kolonien

- Den "andra vågens emigration" öppnar dörren för utnyttjande av andra naturresurser i kolonierna, nämligen mineralerna.

- Dessa "andra vågens emigranter" exploaterar mineralfyndigheter och framställer råvaror för hantverksframställning.

- →moderstaden införskaffar hantverksråvaror och tillverkar hantverksprodukter
  →emigrationen av "överblivna" bönder hejdas
  →allt fler människor börjar försörja sig inom hantverksyrkena

- Införandet av penninghushållning underlättar och effektiviserar handeln

- Hantverksprodukter säljs över hela medelhavsområdet med stor lönsamhet
  →hantverksproduktionen betalar livsmedelsimporten till staden och ger dessutom ett överskott
  →detta ekonomiska överskott genererar därefter på olika sätt diverser kulturella yttringar (arkitektur, skulptur, vetenskap, filosofi mm)

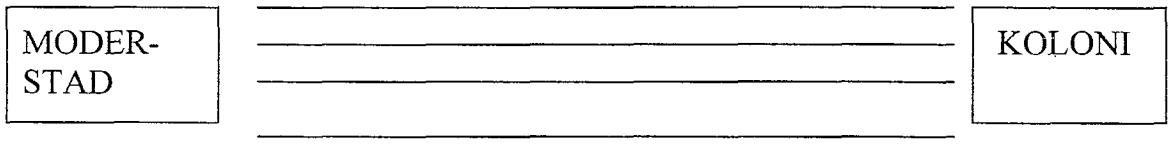

E. Den grekiska religionen

- Den indoeuropeiska grekiska religionen var tydligt polyteistisk
- De Olympiska gudarna fick sitt namn av berget Olympos
- Zeus är skapar- och livsuppehållargud
- Övriga viktiga gudar: Pallas Athena, Apollon, Afrodite, Dionysos, Demeter, Poseidon, Hades
- Jämte De olympiska gudarna intar både naturväsen (satyrer) och mytiska väsen (ex enhörning, kenaturer) en central plats i religionen och religionsutövandet tillsammans med mysteriekulterna (De Eleusinska mysterierna)
- Gudar och människor har många likheter, dock med en viktig skillnad: gudarnas odödlighet.
  Därför blir hybris (mänskligt övermod) människans värsta försyndelse i jämförelse med gudarna.

F. Idrotten

- Upphovet till de Olympiska spelen finns inom religionen, som ett sätt att visa gudarna hyllning och respekt.
- En olympiad = fyraårsperioden mellan två olympiska spel
- De viktigaste tävlingarna utgjordes av 5-kamp, brottning och boxning
- Männen tävlade nakna oftast på liv och död
- Professionalismen var utbredd eftersom varje segrare skänkte sin hemstad ära och berömmelse.

G. Perserkrigen

- En politisk och militär stormakt med expansionsplaner i området etablerar sig i Persien mot slutet av 500-talet f.Kr
- Persiens politiska expansionssträvanden av militärt slag tillsammans med de ekonomiska konsekvenser detta medför för handeln i östra medelhavsområdet blir tillsammans ett dubbelt hot mot de grekiska stadsstaterna.
- Det grekiska fastlandet hotas och stödjer därför kämpande öar i arkipelagen.
- "Örikena" faller och fastlandet hotas av perserna.

- 490 f.Kr: Athenarna besegrar de framryckande perserna vid Maraton

- 480 f.Kr: Perserna besegrar en grekisk här vid Thermopyle, bestående av samarbetande egeiska stadsstater.
  Athen bränns ner av perserna

- 480 f.Kr: I slaget vid Salamis besegras både den persiska flottan och landhären av samarbetande grekiska stadsstater.
  Det persiska hotet är borta.

- Som en följd av Perserkrigen bildas Attiska sjöförbundet med Athen i spetsen för samarbetande stadsstater. Dess blir dock skattskyldiga till Athen som tack för dess beskydd.

- Athens huvudmotståndare och motsats i Grekland var Sparta. I det Peleponesiska kriget (en uppgörelse om ledarskapet inom Attiska sjöförbundet) besegras Athen av Sparta.
  Härmed försvinner: den athenska demokratin, kulturen och civilisationen och ersätts för en tid av de spartanska idealen.

- Makedonien tar den militära ledningen i området mot slutet av 300-talet f.Kr under ledning av Alexander den Store.

- Alexander den Store grundar världens hittills största välde efter att ha besegrat perserna och samtliga grekiska kolonier i Mindre Asien.

- Hellenismen grundas som en kulturell och vetenskaplig yttring inom Alexanders välde som en blandning av grekisk och orientalisk kultur.

H. Makten i samhället

- Genom jordbruk och främst handel och hantverk utvecklas en aristokrati i områdets statsstäder som innehar makten i samhället under en lång period.

- Tyranner avlöser därefter de störtade aristokraterna vid makten.

- Vare sig aristokrater eller tyranner kan tillgodose de olika befolkningsgruppernas behov av medbestämmande.
  Dessutom visar sig både aristokrater och tyranner främst tänka på sitt eget eller sina likasinnades bästa, vilket oftast drabbade "folket".

- Demokratin i Athen på 400-talet f.Kr:
  - omfattades av alla fria män över 20 år!
  - hade sin beslutande församling i folkförsamlingen!
  - alla frågor avgjordes genom omröstningar enligt majoritetsprincipen!

- Rådet förberedde folkförsamlingens ärenden och genomförde också besluten!
- "tjänstemännen" (strategerna) stod vid rådets sida som ämbetsmän!
- präglades av retorik i det politiska livet!
- utvecklade mot slutet även demagoger!

- Platon opponerar sig mot såväl demagoger som mot demokratin i dialogen Staten: "De kunnigaste och bäst lämpade skall styra!"

I. Grekisk filosofi; Platon, Sokrates och Aristoteles

1. Platons dialog Staten

- I dialogen Staten gör Platon en direkt jämförelse mellan idealen i ett välordnat samhälle och hela den världsåskådning han litar till.
  Grundtanken är överensstämmelse mellan staten och den enskilda människans själ.
  Staten blir till en människa!

- I människans själ finns tre regioner:

högst	förnuftet
mellan	modet
lägst	begäret

- I Staten finns dess regioner representerade i:

högst	förnuftet	→	de styrandes stånd*
mellan	modet	→	krigarståndet
lägst	begäret	→	näringsidkarnas stånd

* de styrandes stånd representerar samtidigt den högsta vetenskapliga insikten och den högsta moraliska fullkomningen

- Även de mänskliga dygderna har motsvarigheter inom Staten:

Visheten	de styrande
Tapperheten	krigarna
Måttfullheten	de lägre ståndenunder-ordnar sig de högre
Rättvisan	varje stånd gör vad det ankommer dem

2. Filosofi = kärlek till vishet

- Grekiska tänkare: 1) slöt sig till förnuftsmässiga förklaringar till frågor om världens utseende, uppkomst och funktion!
  2) anslöt sig till en geocentrisk världsbild, d v s att jorden är alltings medelpunkt!
  3) ansåg att allting i naturen sker lagbundet och därför kan beskrivas med hjälp av matematiska lagar!

- Svaren på frågan vad allting består av:
  1) Allting är uppbyggt av de fyra elementen; jord, vatten, eld och luft!
  2) Demokritos atomteori: Allting består av små odelbara rörliga ting, atomer! Dessa kan i olika kombinationer påverka Tingens egenskaper!

  ➔ Så är också människans själ av atomer. I döden upplöses själens atomer precis som kroppens och själen är därför inte mer odödlig än kroppen!

  ➔ materialism (allting består av dödlig materia)

- Sofismen: "Du skall bara tro på det som kan bevisas!"
  "Det finns inga gudomliga eller allmängiltiga sanningar om vad som är sant eller falskt, vad som är rätt eller fel o s v."

3. Sokartes

- "Människan skall själv komma fram till svaren på frågorna om vad som är ont eller gott!"

- "Det finns något oföränderligt som är sant och rätt, nämligen den gudomliga rätten!"

- "I varje människas själ finns en gudomlig rest eller arvedel som skadas när människan gör orätt!"

4. Platon

- Platon utvecklar Sokrates läror:

  "Människans värld återspeglar en högre, skönare, sannare och oförändelig värld". = idéernas värld

  "Själen är gudomlig och söker sig tillbaka till idéernas värld!"

  "Kroppen är förgänglig medan själen är odödlig!"

  ➔ Idealism

5. Aristoteles

- "Alla individuella ting är sammansatta av form och material i en stigande skala från den första materien som är Gud!"

"Formen är även ändamålet för en utveckling. All rörelse är således strävan efter kärlek till Gud (Den orörlige röraren)".

"Själen kan ses som dels form - som ger det individuella dess form och som dör tillsammas med individen, dels som intellekt som inte är kroppsligt bundet!"

- Stödde den geocentriska världsbilden och grundade den formella logiken

- Aristoteles syn på Gud och naturen blir under medeltiden upphov till den skolastiska teologin (Thomas av Aquino).

- Aristoteles vetenskapssyn med/utan kopplingen till skolastiken påverkar hela det västeuropeiska vetenskapliga tänkandet till Upplysningstiden.